

**ADNOTĂRI LA GRAMATICA GRUPĂRILE [PREPOZIȚIE + ADJECTIV],
CA FENOMENALIZĂRI ALE PREDICAȚIEI SECUNDE (I)**
*Adnotations to the Grammar of the [Preposition + Adjective] Groups, as
Phenomenalisations of the Secondary Predication (I)*

Ionuț POMIAN¹

Abstract

The objective of our paper is to return in question and to reevaluate those complex syntactic constructions organized after the pattern [Preposition+Adjective], phrases also known as syntactic monsters, in the terminology proposed by D.D. Drașoveanu. The following objective is to argue, by means of current analysis tools, that these constructions represent, in Romanian, phenomena of secondary predication, therefore secondary predicates, beside many other syntactic constructions, such as: non-finite constructions, the predicative, the comparative object, apposition.

Keywords: syntactic constructions – „syntactic monsters”: non-finite constructions, the predicative, the comparative object, apposition; secondary predication

0. Prin *predicație* se înțelege atribuirea de proprietăți ființelor/obiectelor sau stabilirea unei relații între obiecte/indivizi, prin intermediul unui centru predicativ ce aparține uneia dintre următoarele clase lexico-gramaticale (adjectiv, nominal, adverb) ori, cel mai adesea, un verb marcat prin prezența morfemelor predicativității (formele verbale personale). Când predicația este lipsită de suportul verbal finit (formele verbale nonfinite în poziție predicativă/propredicativă, adverbele/interjecțiile predicative), se asociază o intonație specială, numită *predicativă* (v. DSL, s.v. *predicație*).² În prezentul studiu, avem în vedere evitarea confuziei dintre conceptele **predicație** vs. **predicativitate**. În timp ce primul metatermen reprezintă, în orice limbă, un fapt eminent semantic, o caracteristică inerentă a oricărui cuvânt, indiferent de clasa lexico-gramaticală căreia îi aparține (adjectiv, substantiv, adverb etc.), **predicativitatea** ține de domeniul sintaxei, și anume se referă la procedeul de atașare a mărcilor sintactice ale predicației (morfemele de timp și mod personal, de număr și de persoană), deci a *morfemelor predicativității* [MP] la formele verbale nonfinite, procedeu care asigură ancorarea deictică, în situația de comunicare a grupului creat în jurul verbului respectiv.

1. Prezentul demers are ca finalitate analiza grupărilor [**prepoziție+ adjectiv**], cunoscute și sub denumirea de **monștri sintactici** (D.D. Drașoveanu 1999), încadrabile, în opinia noastră, în rândul fenomenalizărilor *predicației secunde*, alături de numeroase alte construcții sintactice, precum: **formele verbale nonfinite în unele poziții sintactice actanțiale și circumstanțiale**³, **predicativul suplimentar și complementul predicativ al obiectului, funcțiile sintactice în construcții complexe comparative, exceptive,**

¹ Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

² De altfel, există și opinia că **predicația** reprezintă *conținutul comunicării*, în timp ce verbul ori altă parte de vorbire reprezintă *numai forma care realizează din predicație un predicat* (Berceanu 1971: 50, *passim*)².

³ O analiză detaliată a acestor construcții apare și la Ionuț Pomian (2008, 2011).

cumulative și opoziționale, respectiv apozitia (*Sunt aici pentru a te susține și eu. L-am văzut studiind cu mult interes în ultima vreme. Un asemenea film chiar trebuie/merită vizionat. Copilul râdea voios și mulțumit. Pe Dorina n-am considerat-o niciodată dușmanul meu. Maria muncește ca un sclav. Mihai, colegul și amicul meu, s-a căsătorit. De frumoasă, e frumoasă.*).

Toate aceste construcții au în comun existența unei predicății specifice, pe care o numim *predicație secundă*, și prin care înțelegem, aici, existența un tip particular de predicat, mai exact un predicat rezultat în urma unor transformări/reorganizări sintactice, care exprimă un conținut frastic în interiorul unui enunț ce cuprinde, în mod obligatoriu și o *predicație primară* (întotdeauna un grup cu centru verbal finit).

1. Cazuri speciale de fenomenalizare a predicății secunde:

Există în limba română câteva fenomenalizări particulare ale predicății secunde. Ne referim aici la construcțiile sintactice de tip [**prepoziție + adjectiv**], poziții sintactice cunoscute și sub numele de **monștri sintactici** (D.D. Drașoveanu 1999, Neamțu 2010), a căror proveniență poate fi de asemenea explicată prin același procedeu al reorganizării sintactice. Repunem, astfel, în discuție câteva dintre construcțiile sintactice complexe de acest fel, mai exact grupările sintactice organizate în structura de suprafață după tiparul [**prepoziție+ adjectiv**].

1. **complement prepozițional:** *Din roșie, Daniela s-a făcut pe loc verde la față. Mânat de o pornire neașteptată, George a luat la rând parii și, din albaștri, i-a revopsit roșii /în roșu, adică așa cum fuseseră înainte.*

2. **circumstanțial de timp:** *O știu de mică.*

3. **circumstanțial de cauză:** *A căzut de neastâmpărată.*

4. **circumstanțial de relație:** *De harnici, sunt harnici.*

5. **atribut adjectival numeral:** *Podul era înalt de peste doi metri.*

Enunțurile de sub 1-5 intră în **clasa construcțiilor sintactice complexe**, deoarece conțin fiecare câte o poziție sintactică, actanțială ori circumstanțială, de tipul [**prepoziție+ adjectiv**], or, după cum se știe, cuplarea prepoziției cu un adjectiv reprezintă, în esență, o incompatibilitate de ordin morfosintactic, prepoziția preferând cel mai adesea combinația cu un nominal, acest din urmă component constituind, la rândul său, centrul unui grup nominal. Referindu-se la acest tipar sintactic și la incompatibilitatea mai sus menționată, G.G. Neamțu (2007: 119) aserțază că *adjectivul însoțit de prepoziție nu este în relație cu un substantiv exprimat, ci cu un verb, fapt pentru care îndeplinește funcția de complement*.

Observații:

1. Repunerea în discuție a acestui tipar sintactic, [**prepoziție+adjectiv**] are ca obiectiv general, dar și particular, rafinarea interpretării dintr-o perspectivă sintactico-semantic-pragmatică, argumentele peremptorii în vederea impunerii unei asemenea abordări integratoare fiind caracterul complex și situarea acestor fapte de limbă la interferența mai multor domenii lingvistice.

2. Prepozițiile ce însoțesc adjective calificative sau adjective provenite, prin conversiune, din participii impun forma cazuală de acuzativ, întotdeauna un Ac₃. În opinia lui D.D. Drașoveanu (1999), acordul în gen, număr și caz cu nominalul suprimat și nesupunerea acestor forme gramaticale regimului prepozițional constituie, argumentele forte și suficiente în vederea menținerii lor în clasa lexico-gramaticală a adjectivului, poziție promovată și în **GALR**, respectiv **GBLR**.

3. Urmând teoriile *Școlii de sintaxă relațională* lansate de gramerianul clujean D.D. Drașoveanu, reitărăm, aici, faptul că relația sintactică are drept conținut specific semnificatul relațional, iar drept purtător *relatelele (morfele/flectivele de relație și conectivele)*. Cele două tipuri de *gramateme* corespund procedeele relaționale de flexiune și acord, pe de o parte, respectiv joncțiune, pe de altă parte. Una dintre cele mai cunoscute aplicații ale acestei disocieri, dar și reuniri, tocmai prin evidențierea finalității unitare a celor două tipuri de entități lingvistice, o reprezintă clasificarea cazurilor după funcționalitatea lor (Drașoveanu 1997: 94sq), în:

a. **caz de ordinul 1 – cazul care este el însuși generator de funcție;**

b. **caz de ordinul 2 – cazul angajat prin accord;**

c. **caz de ordinul 3 – cazul impus de prepoziție, așadar fără contribuție proprie la generarea funcției.**

Adjectivele care apar în grupările aici discutate au întotdeauna statut de adjuncți sintactici, prin caracterul lor de constituenți suprimabili din componența enunțului, funcționând ca determinanți facultativi în interiorul unui grup verbal, iar nu ca determinanți ceruți de sintaxa și semantica internă a centrului de grup, deci fără ca centrul să le impună restricții formale (de caz și de prepoziție) și rolul tematic. Cu toate acestea, în prezentul studiu, promovăm ideea că prepozițiile care apar în acest tipar sintactic își activează, aici, rolul de predicate semantice, care, pe de o parte, impun o restricție formală, iar, pe de altă parte, devin, contextual atributori de roluri tematice (*Sursă: din galben l-a vopsit roșu; Limitativ: de frumoasă, e frumoasă; Cauzal: a murit de bătrână.* ș.a.).

În studiul de față, lansăm teza potrivit căreia disponibilitatea adjectivului de a accepta prezența prepoziției în imediata sa vecinătate reprezintă factorul declanșator și decizional, argumentul prim și ultim în privința statutului morfologic al respectivei forme gramaticale⁴. Altfel spus, prepoziția funcționează, în aceste tipare sintactice, ca marcă a conversiunii, a translației, în sensul conferit de *Teoria* dar o transiție în completă, deoarece adjectivele în discuție nu se adaptează comportamentului flexionar al substantivului, neacceptând, de pildă, atașarea morfemelor determinării, flexiunea cazuală, contextele diagnostice ale substantivului sau combinarea cu determinanți de tip adjectivali (**de barnica, e barnică, *din acea/această roșie frumoasă, liniștită, s-a făcut albă la față*). Cel mai puternic contraargument în vederea catalogării acestor adjective drept substantive provenite printr-o conversiune nemarcată o reprezintă menținerea, în oricare dintre

⁴ Teoria privind conversiunea acestor adjective în substantive ca efect al suprimării substantivului și al combinării cu o prepoziție apare, în studiile de sintaxă dedicate acestui tipar sintactic, doar la G.G. Neamțu (2003: 141-148) și la Luminița Chiorean (2009: 58-59).

pozițiile sintactice aici discutate, a acordului în gen, acord realizabil numai și numai cu un substantiv, exprimat sau neexprimat în limitele aceluiași enunț.

În ceea ce privește declinarea statutului adjectival al acestor forme morfologice, putem, totuși, invoca următoarele:

a. Adjectivele din acest tipar sintactice se sustrag sistematic și combinării cu morfemele comparației sau cu un nominal, fără afectarea integrității și a organizării enunțului (**din cea mai puțin roșie*, *s-a făcut albă la față pe loc*, **ne cunoaștem de mai mici*. **de foarte bun*, *e băiat bun*. **Bunica a murit de femeie bolnavă*. **de băieți harnici*, *sunt harnici*).

b. Aplicând limbii române teoria lui L. Tesnière cu privire la fenomenul translației, putem stabili o analogie între procedeul adjectivizării și procedeul substantivizării prin intermediul unui relatem de tip prepozițional. Este vorba despre grupurile nominale cu prepoziție în structură care dobândesc contextual valoarea/lecțiunea unor *adjective relaționale*, acel tip de adjective care exprimă o relație între două substantive și care, în plan morfosintactic, nu cunosc categoria gramaticală a comparației, respectiv nu apar, în mod normal, în poziția de nume predicativ. Intră, aici, sintagme nominale în Ac₃, de tipul: *liceul din Tășnad/tășnădean*; *versurile din Eminescu/eminesciene*; *urs de la Pol/polar*; *scufundările în mare/marine*; *magazinul din sat/sătesc*; *starea privind psibicul/psibică*⁵.

c. În funcție de context, prepoziția își schimbă sensul și poate atribui alt rol tematic: *Sursă (din albastre, le-a vopsit roșii)*, *Cauzal (A murit de bătrân)*, *Temporal (ne știm de mici)*, *Limitativ (de frumoasă, e frumoasă)* ori chiar *Cantitativ (gard înalt de peste doi metri)*.

Analizând acest tipar sintactic, G.G. Neamțu (2003) susține, de asemenea, ideea acestei interpretări alternative, asertând că, indiferent de istoria construcțiilor și variantele de explicare a acestor grupări, ele nu constituie propriu-zis **monștri sintactici** (adjective cu prepoziții și deci teoretic două mijloace de relaționare, unul activ, *prepoziția*, și unul pasiv, *cazul 2/acordul*), ci structuri substantivale în Ac₃. Este vorba de o conversiune nemarcată a adjectivelor în substantive, prin suprimarea, dintr-un motiv sau altul, a substantivului și glisarea adjectivului pe poziția acestuia, preluându-i statutul morfologic și sintactic).

2.1. Realizarea sintactică a *complementului prepozițional*⁶ printr-un adjectiv încorporat într-un grup prepozițional, ca în exemplul **1**. (*Din roșie, Daniela s-a făcut pe loc verde la față*), se poate explica prin fenomenul reorganizării sintactice a unei structuri bipropoziționale, structură alcătuită din două propoziții principale coordonate adversativ, după cum urmează: [*Daniela era roșie la față*]_{PP} dar [*s-a făcut pe loc verde*]_{PP} → [*Din roșie, Daniela s-a făcut pe loc verde la față*].

⁵ Vezi și DSL (2001: s.v. *adjectiv*), iar, pentru franceză, grupurile cu prepoziția *de*: *le train de Paris*; *le chien de Pierre*, unde *Paris* și *Pierre* se comportă, sintactic, similar adjectivelor, deoarece determină un substantiv și exprimă o calitate/relație a acestuia prin combinarea cu prepoziția *de* (DL 1973: s.v. **translation, transposition**; Tesnière 1959/1965: passim).

⁶ În cele mai multe lucrări de specialitate, manuale și auxiliare didactice, majoritatea consecvente direcției tradiționaliste impuse în GLR (1963/1966), această realizare sintactică apare ca subspecie a *complementului indirect*: GLR 1963/1966 II: 164: *Din albastru s-a făcut roșu*, Mioara Avram (1997: 375), Nicolae Felecan (2002: 157); Irimia (2000: 93), Brâncuș-Saramandu (s.a.: 48), Constantinescu-Dobridor (2001: 71, 369).

Observații:

a. Analiza întreprinsă de noi în prezentul articol este una de factură neotraditionalistă, în spiritul dedisticii și al gegisticii clujene⁷, cu limite și rezerve față de modelele de interpretare din gramatica generativă chomskyană și postchomskyană.

b. Structura de adâncime/primară poate fi explicată și prin existența a numeroase alte tipuri de subordonate, care, în urma unor transformări, au ca rezultat apariția, în limitele aceluiași enunț, a unei noi poziții sintactice de tipul [**prepoziție+adjectiv**], cărora li se poate argumenta statutul de **predicate secundare, contrageri/propoziții contrase** (D.D. Drașoveanu 1997, 1999) sau **complemente predicative** (A. Lenci 1998: 234, passim), care reprezintă, de facto, predicatii incomplete, datorită absenței flexiunii verbale, pe de o parte, și reclamă existența obligatorie a unei predicatii primare, pe de altă parte, (verb la mod personal/operator copulativ/pasiv/modal, deci predicatori) care să inducă informațiile temporal-modale, de număr și de persoană ale **predicatelor secundare** pe care le guvernează.

Astfel, procesului derivațional din exemplul discutat aici (2.1.) i se poate argumenta și trecerea prin alte etape intermediare (transformări), de tipul: [**Din roșie**]_{CP_{prep}-predicat secundar} [**cum era**]_{PC_{-modală}}, [*Daniela s-a făcut pe loc verde la față.*] [**când l-a văzut pe Vasilică**]_{PC_{-temporală}}, unde remarcăm extinderea complementului prepozițional printr-o relativă modală (*cum era*), respectiv a propoziției principale printr-o circumstanțială de timp (*când l-a văzut pe Vasilică*)⁸.

Reordonarea sintactică a celor două propoziții aflate în raport de coordonare adversativă implică, aici, următoarele transformări:

2.1.1. *suprimarea operatorului verbal cu valoare copulativă din PP₁ (era), cu menținerea numelui predicativ (roșie);*

2.1.2. *suprimarea conjuncției coordonatoare adversative dar;*

2.1.3. *deplasarea subiectului din PP₁ (Daniela) tot în poziție de subiect în PP₂; respectiv*

2.1.4. *lexicalizarea prepoziției-regim din în fața fostului nume predicativ menținut în structura de suprafață, cu impunerea cazului de ordinul 3, cazul impus de prepoziție, așadar fără contribuție proprie la generarea funcției (aici Ac₃)⁹;*

2.1.5. *luând în considerare și observația de supra b., nu putem eluda faptul că, adeseori, propoziția supusă transformării, respectiv extensiunile acesteia pot fi realizări propoziționale, complete ori circumstanțiale, dintre cele mai diverse, mai ales atunci când predicatia secundă se exprimă printr-un predicativ suplimentar¹⁰.*

⁷ Anume în spiritul teoriilor lansate și promovate în cadrul Școlii clujene de sintaxă relațională, cu precădere de gramerienii D.D. Drașoveanu și G.G. Neamțu.

⁸ Pe parcursul prezentului articol, operăm, după modelul propus de Ligia Stela Florea (2008) și cu metatermenii **PM (=propoziție matrice/regentă) și PC (=propoziție constitutivă/subordonată).**

⁹ Pentru clasificarea cazurilor după funcționalitatea lor, a se vedea observația supra 2.

¹⁰ Vezi, în acest sens, Pană Dindelegan (1994: 139-144, 1999: 108-114), Secieru (2001), GALR (II: 188-199, 301-316), GBLR (2010: 512-521).

2.1.6. *Cum analiza de față se face din perspectiva modelelor de interpretare promovate în cadrul Școlii clujene de sintaxă relațională, nu demonstrăm aici condițiile și mecanismele transformărilor suferite în structura de bază, această sarcină făcând obiectul de studiu al gramaticii generative.*

Având în vedere aceste observații (*supra* 2.1.1.-2.1.6.), considerăm că aceste transformări, asociate cu intonația specifică și cu mărcile infrapropoziționale/de constituent ale tematizării forte, probează, în mod peremptoriu și suficient catalogarea acestei structuri sintactice drept fenomenalizare a *predicației secunde*¹¹.

În cazul complementului prepozițional exprimat printr-un adjectiv, mărcile sintactice de tematizare forte intrapropozițională se reduc la construcția: **prepoziție** (aici, **din**) + **constituent tematizat (adjectivul)** + **predicat simplu, cu nume predicativ** (cu verbul la o formă personală)¹². Apariția adjectivului, însoțit de prepoziție, în poziție frontală, similar altor părți de vorbire (substantiv, adverb sau supin) probează de asemenea calitatea sa substantivală, aceste secvențe/segmente funcționând *ca niște nominalizări tematice, tema realizându-se prin nominale și echivalentele lor* (Pană Dindelegan 2003a: 154).

Dacă în cazul predicatelor construite cu un operator verbal de predicativitate (fie el copulativ, pasiv, aspectual ori modal), operatorul deține rolul de *predicator*, deci expresie a relației, în interiorul structurilor aici discutate, acest rol îi revine prepoziției. De altfel, după cum se menționează în GALR (2008 II: 124sq, 243), *prepoziția este, prin natura ei gramaticală, un predicat de tip relațional [s.n.], legând obligatoriu câte două componente [termenii sintagmei, în accepția dată de D.D. Drașoveanu –n.n.], dintre care unul este, în mod curent, el însuși predicat, iar celălalt se realizează, prototipic, ca nominal și este obligatoriu actualizat (ibidem: 243).*

Așadar, prepozițiile din interiorul construcțiilor sintactice aici analizate funcționează ca centre de grup, dar și ca expresii ale relației sintactice, exercitându-și deci rolul de cuvinte cu regim cazual, precum și rolul de mijloc de subordonare, singure, fără implicarea în vreun fel a unui acord¹³, iar adjectivele își activează rolul de *predicate semantice*, ca veritabile instanțieri ale *predicației secunde*, deci ca **predicate secundare**. În capitolul dedicat **adjectivului** (GALR 2008 I: 141sq), se face precizarea că apariția acestei forme lexico-gramaticale (*adjectivul*) în combinație cu o prepoziție este un fenomen *accidental*, iar construcțiile sintactice de acest tip nu reprezintă **monștri sintactici**, ci *structuri atipice*¹⁴.

¹¹ Teoria existenței, în cazul acestui tipar sintactic a unei istorii derivatice specifice, reprezentând rezultatul unei **predicații secunde**, apare sporadic în studiile de sintaxă românească (Mihaela Secrieru (2001), Aurelia Merlan (2001: 165), Rodica Nagy (2005: 222: *Din albastru deschis dreptunghiurile lungi ale ferestrelor deveniseră galbene., passim*).

¹² A se vedea și GALR II: 914sq.), Pană Dindelegan 2003a: 151-164

¹³ Vezi și Neamțu 2003: 145.

¹⁴ Gabriela Pană Dindelegan (2003b), analizând mecanismele substantivizării adjectivelor și a participiilor, consemnează următoarele efecte semantico-sintactice comune celor două tipuri de substantivizare: restrângerea grupului sintactic, prin eliminarea centrului de grup, concentrarea sintactico-semantică a grupului asupra unuia dintre componente (adjectivul substantivizat), creșterea rolului contextului în decodarea grupului nominal, prin „legarea” centrului substantivizat de context (de contextul lingvistic sau situațional).

2.2. Integrat într-un grup prepozițional, izolat sau nu de centrul verbal, adjectivul-nume predicativ admite, tematizat, actualizarea funcției sintactice de circumstanțial de timp (*O știu pe Laura de mică. De mici ne-am iubit.*)¹⁵. Istoria generativă a adjectivului-circumstanțial de timp îndreaptă analiza tot spre sfera *predicației secunde*, ca altă fenomenalizare particulară, specifică românei, efect al dinamicii limbii. O reprezentare a etapelor derivative poate arăta, într-o reprezentare simplificată, astfel: [*O_i știu pe Laura_i*]_{PM} [*de când era mică_i*]_{PC-temporală} → [*O știu [de mică]*]_{CT-predicație secundă}, modificările survenite pe parcursul reorganizării sintactice urmând traseul:

a. eliminarea operatorului copulativ din **PC** și a complementului direct *pe Laura* din **PP**, cu menținerea cliticului pronominal personal dublant **o**.

b. reducerea conectivului interpropozițional la un singur element relațional (prep *de*), rest în urma elidării adverbului relativ *când*, constituent al loc. conj. *de când*; și în acest context, prep. *de* își menține semnificația [+Temporal], deoarece, semantic, ”redă punctul inițial al intervalului temporal” (GALR II: 504, 512);

c. menținerea, în structura derivată, de suprafață a fostului nume predicativ (aici, *mică*).

Consecințe semantico-gramaticale ale reorganizării sintactice:

1. menținerea coreferențialității semantice dintre complementul direct și adjectivul substantivizat, respectiv a acordului gramatical în gen, număr și caz de ordin 2, prin acordul sintagmatic perpetuat de la adjectivul- nume predicativ din structura primară, preexistentă, deci acordul adjectivului cu subiectul subînțeles și redundant¹⁶ *ea*, (deci un N₂), fie un acord paradigmatic, în gen și număr, în condițiile acceptării statutului de adjectiv substantivizat al lui *mică*.

2. o altă consecință imediată integrării lui *mică* în clasa lexico-gramaticală a substantivului este situarea acestuia într-un caz de ordinul 3, deci prepozițional, aici *Ac₃*, caz impus de prepoziția-regim *de*.

Un enunț de tipul *Eu și Anuța ne-am iubit de mici* reprezintă o construcție complexă reciprocă, fiind rezultatul reorganizării sintactice a unei construcții primare cu următoarele caracteristici și etape operaționale:

a. este o structură pluripropozițională ce cuprinde, aproape întotdeauna și în mod obligatoriu, două propoziții principale, respectiv propriile lor subordonate temporale, acestea din urmă fiind sursele *complexității constitutive* și, implicit, ale *predicației secunde*;

b. cele două propoziții principale se află în raport de coordonare și sunt structurate simetric, ambele conținând același verb biactanțial și aceleași nominale, dar cu ordinea sintactică inversată, subiectul din prima propoziție devenind complement direct în a doua.

c. reorganizarea sintactică impune comprimarea celor două propoziții principale coordonate, prin eliminarea conjuncției și;

d. reciprocizarea verbului se face prin pronominalizarea pronumelui reflexiv *ne*;

e. reducerea subordonatelor temporale la un singur constituent, și anume ridicarea în enunțul derivat doar a adjectivului, fost nume predicativ, însoțit de prepoziția *de*, rest al

¹⁵ În GALR (2008 II: 503-504) și GBLR (2011: 326), se optează, în cazul acestei structuri, pentru analiza prin elipsă, exemplificându-se: *De* √ [când eram] *mică mi-a plăcut și să dau și să primesc.. Îl știam de student. De mic i-au plăcut mașinile*, unde *de mic* < de [când era mic].

¹⁶ V. și Pană Dindelegan (1999: 110).

locuțiunii conjuncționale subordonatoare *de când*. și expresie a relației sintactice de subordonare.

f. reciprocizarea verbului și menținerea în structura de suprafață a subiectelor din cele două propoziții principale sunt, la rândul lor, surse ale *complexității constitutive*, care impune, concomitent, schimbarea numărului și a genului adjectivului situat în poziția circumstanțialului de timp, acesta din urmă reprezentând, în cele din urmă, nici mai mult nici mai puțin decât o fenomenalizare particulară a *predicației secunde*.

Istoria derivativă a enunțului supus, aici, analizei, poate avea, așadar, următoarea configurație:

I. [Eu_{sb} am iubit-o pe Ancuța_{cd}]_{PP1} [de când eram mic]_{CT1} și [Ancuța_{sb} m-a iubit pe mine_{cd}]_{PP2} [de când era mică]_{CT2} →

II. [Eu am iubit-o pe Ancuța] [~~de când eram mic~~] și [Ancuța m-a iubit pe mine] [~~de când era mică~~] →

III. [Eu și Ancuța ne-am iubit [de mici]_{ct-predicat secundar}]

Unora dintre circumstanțialele de timp exprimate prin adjectiv cu prepoziție li se poate argumenta și trecerea printr-un stadiu derivativ în care adjectivul funcționează ca modificator (atribut adjectival propriu-zis, în termenii gramaticii tradiționale), determinant al unui circumstanțial de timp realizat printr-un substantival: *Ei se cunosc de tineri profesori*, enunț de asemenea derivat, după schema: [Ei se cunosc]_{PP} [~~de când erau profesori tineri~~]_{CT} → [Ei se cunosc [~~de profesori~~]_{ct-predicație secundă} [tineri]_{GAdj-modificator/atr adj}] → [Ei se cunosc de ~~profesori tineri~~] → [Ei se cunosc [de tineri]_{ct-predicație secundă}]

Luminița Chiorean (2009: 58-59) cataloghează construcțiile sintactice discutate de noi în prezentul articol drept *capcane sintactice* și dezvoltă ideea posibilității de a argument, în cazul circumstanțialului de timp [*prep+adj*] fie ca una, fie ca două funcții sintactice distincte.

În ceea ce privește identitatea în gen, număr și caz a adjectivului cu substantivalul substituit, aceasta se datorează identității referențiale a celor doi termeni (i.e. *adjectivul și substantivul*), adjectivul preluând statutul morfologic și sintactic al (pro)nominalului.

Elementul comun tuturor grupărilor menționate *supra* 1., inclusiv celor analizate aici îl reprezintă structura de bază bipropozițională, relația sintactică dintre cele două propoziții fiind fie de coordonare (v. **predicativul suplimentar, complementul prepozițional exprimat printr-un adjectiv**), fie, cel mai adesea, de subordonare (**restul grupărilor [prepoziție+adjectiv], CPO, apozitia, formele verbale nonfinite în diverse poziții sintactice, construcțiile comparative, exceptive, opoziționale și cumulative**)¹⁷.

2.3. Același procedeu al reorganizării sintactice funcționează și în construcțiile cu circumstanțial de cauză realizat adjectival: *Nu mai mânca nimic de bolnavă. De îngâmfată*

¹⁷ Există, într-adevăr, și numeroase excepții în privința relației sintactice dintre cele două propoziții din structura de bază. Vezi, în acest sens, și *supra* nota 11.

ce era, nu-i ajungeai cu prăjina la nas¹⁸. Elevii aceia plângeau **de supărați.**, circumstanțiale de cauză care pot fi explicate ca fenomenalizări speciale ale *predicației secunde*, rezultate în urma reordonării sintactice a unor structuri primare bipropoziționale, deci fraze, cu structura **PP+CZ**. Istoria derivativă ia, cel mai adesea, forma:

- **[Nu mai mânca nimic]_{PM-principală} [din cauză că/pentru că era [bolnavă]_{nume predicativ}]_{PC-cauzală} → [Nu mai mânca nimic [de bolnavă]_{ct-predicație secundă}],**

Reorganizarea sintactică ce are ca efect fenomenalizarea unei *predicații secunde* în limitele aceluiași enunț implică aici: suprimarea operatorului copulativ (*era*) din subordonata cauzală, transpunerea conectivului interpropozițional (*din cauză că/pentru că*) în corespondentul său din plan intrapropozițional, deci **prepoziție** (aici, *de*)¹⁹ și avansarea adjectivului, fost nume predicativ, în construcția derivată (*de bolnavă*). O altă particularitate a acestei construcții derivate o reprezintă, în plan sintactic, posibilitatea extinderii grupului prepozițional printr-o relativă modală introdusă prin *ce* sau *cum*²⁰: **[Nu mai mânca nimic [de bolnavă]_{ct}[ce/cum era]_{CircMod} ; [De îngâmfată]_{CircCauză-predicație secundă} [ce era]_{CircMod}, [nu-i ajungeai cu prăjina la nas]_{PP} –caz de tematizare forte**

Observație: Cel mai frecvent tip de adjective calificative ocurente în acest tipar sintactic în poziție de circumstanțial de cauză sunt adjectivele calificative care exprimă caracteristici, însușiri ce țin de starea psihică, mentală și fiziologică, de trăsăturile de comportament ale ființelor (*prost, proastă, deștept, deșteaptă, frumos, frumoasă, urât, urâtă, nervos, nervoasă, harnic, harnică, nesimțit, nesimțită, fraier, fraieră, bazat, bazată* etc), la care se adaugă și substantive-nume de animale, care, prin extensie metaforică, specifică – de obicei – defecte ale ființelor umane (bou, vacă, măgar, măgăriță, porc, scroafă, scorpie, chiar animal ș.a.)²¹, extensie metaforică regăsilă astăzi, cu predilecție în registrele argotic, colocvial și popular, și în cazul unor substantive comune (*bolovan, bătă/botă, varză, pastă, cizmă, lemn, mângă* „beat”, *zero, nulitate*), respectiv în cazul termenilor din sfera vulgarului: **[Am acceptat [de bou]_{CircCauză-predicație secundă} [ce-am fost]_{CircMod}**, cele mai multe utilizări preferând și extensia construcției printr-o modală introdusă prin *ce/cum*: (*Nu a venit de mare bolovan/bolovancă ce e. Nu mai vorbește cu noi de mare bazat ce se crede.*²²).

Suntem de părere că adjectivele calificative ce apar în clasa de substituție a *circumstanțialului de cauză* sunt cele mai în măsură să probeze statutul lor de adjective substantivizate, având în vedere, pe lângă utilizarea lor frecventă în contexte specifice substantivelor (v. *prost, deștept, nesimțit* etc), însuși etimologia unora dintre ele, unele fiind, la origine, veritabile substantive. Este ilustrativ, credem, în acest sens, adjectivul *fraier*, adjectiv neologic, de origine germană (< germ *Freier* „logodnic, pretendent (la mâna

¹⁸ Exemplu preluat din Vulișici Alexandrescu (1995: 125).

¹⁹ Prepoziția **de** funcționează aici ca predicat semantic, activându-și, contextual, capacitatea de atributor de rol tematic (aici, *Cauzal*).

²⁰ V. și GALR (II: 563), GBLR (2010: 563), Neamțu (2007: 120, nota 117) sau, în prezentul articol, analiza de la 4.1.

²¹ Vezi și GALR (II: 563).

²² În acest exemplu, *adjectivul participial-circumstanțial de cauză* este rezultatul avansării sale din poziția de *predicativ suplimentar* pe lângă verbul *a se crede*.

cuiva”)), termen care a devenit, ulterior, și bază derivativă pentru verbul *a fraieri*, adv. *fraierește* (cu sensul „ca pungașii”), respectiv pentru subst. *fraiereală*²³

În planul organizării informaționale a enunțului, este de reținut faptul că unele circumstanțiale, și anume cele care exprimă relații logice, deci inclusiv circumstanțialele de cauză, pot fi tematizate doar cu respectarea anumitor condiții: *să reia, prin ecom, o secvență similară precedentă, să ocupe poziția inițială în enunț, respectiv ca secvența rematică să fie focalizată, prin marcarea intonațională specifică* (GALR II: 927).

În concluzie, în cazul circumstanțialelor de cauză exprimate printr-un grup adjectival încastat într-un grup prepozițional, prepoziția-centru de grup **de și numai de**, ca de altfel toate prepozițiile ocurente în construcțiile sintactice complexe **[prepoziție+ adjectiv]** joacă și rolul pragmatic de **tematizator**, deci mijloc de realizare a *tematizării/topicalizării*, prin deplasarea și așezarea unui constituent (*aici adjectivul*) în poziție tematică, cel mai adesea o poziție preverbală, mai avansată în raport cu poziția inițială²⁴.

2.4. Circumstanțialul de relație, în calitatea sa de constituent facultativ, nonmatricial, al enunțului, indicând limitele de manifestare ale unei acțiuni, stări, calități ori perspectiva din prisma căreia se face comunicarea, cunoaște, și acesta, realizarea prin tiparul sintactic **[prepoziție+ adjectiv]**, exclusiv în poziție de *tematizare forte a predicăției semantice secunde* introduse, aici, prin **de**: **De bogat**, *e bogat, dar e prost din cale-afară. De renumită*, *Oana este foarte renumită. De bolnavi*, *sunt la fel de bolnavi, din păcate*.

Realizarea sintactică în discuție, analizată, în literatura română de specialitate din diverse perspective²⁵, reprezintă cazul tipic de *tematizare forte*, prepoziția **de** combinându-se cu un adjectiv, substantiv, adverb sau, cel mai frecvent, cu un supin²⁶. Adjectivul, substantivat prin glisarea spre clasa lexico-gramaticală a nominalului substituit, căruia îi preia statutul morfosintactic, fenomen catalizat de prezența tematizatorului prepozițional *de* și rezultat în urma reorganizării sintactice a numelui predicativ/predicativului suplimentar din propoziția principală, are, întotdeauna, lecțiunea/semnificația *privitor la faptul de a fi* ~ și intră, din punct de vedere stilistic, în sfera fenomenului lingvistic al *tautologiei*, ca repetiție de tip special, transpunere a unei poziții sintactice din construcția primară (*aici, nume predicativ*) într-o altă poziție sintactică, una derivată (*aici, circumstanțial de relație*).

²³ După DER (s.v. *fraier*).

²⁴ Dacoromâna se caracterizează prin particularitatea de a selecta în poziția de *tematizator forte*, cel mai adesea, prepoziția **de**. Vezi și DȘL (2001: s.v. *tematizator*), Pană Dindelegan (2003a), GALR (II: 914sq), GBLR (2010: 614-615). În GALR (II: 563-564), sunt consemnate trei tipuri de structuri în care circumstanțialul de cauză se poate realiza prin *adjectiv propriu-zis* sau *participial*:

a. *tiparul [prepoziția DE+ adjectiv]*: *Nu mai putea vorbi de emoționată. Nu am plecat de prost.*

b. *tiparul [adjectiv+ CM relativă]*: *Neatență [cum era]_{CM-relativă}, n-a înțeles nimic.*

c. *adjectiv calificativ/participial în construcții eliptice/reduse*: *Enervată de prezența lui, a plecat trântind ușa./ A plecat trântind ușa, enervată de prezența lui. Bucuros că a câștigat la loto, și-a invitat prietenii la o mare petrecere în aer liber.*²⁴

²⁵ Din perspectivă sintactică și pragmatică, ca tip de *complement de relație* în poziție de *tematizare forte*, abordarea apare la numeroși autori, precum Pană Dindelegan (2003a), Mioara Avram (1997: 389-390), Maria Manoliu-Manea (1993: 107-109), GALR (II: 910sq); din perspectivă stilistico-sintactică (GLR II: 415-417,)

²⁶ Vezi Pană Dindelegan (2003a:151-164).

C. Dimitriu consideră că realizările circumstanțialului de relație prin adjectiv, substantiv, adverb ori supin precedat de prepoziția **de** au luat naștere după modelul structurilor din vorbirea populară și familiară cu substantivul repetat *cu forme și funcții diferite* [prima dată în acuzativul cu prepoziția nespecializată **de** comutabilă cu prepoziția cu determinare obligatorie cu specializare absolută pentru circumstanțialul de relație **privitor la calitatea de**, iar a doua oară într-un alt caz/formă cazuală și cu o altă funcție sintactică], de felul: **De** [= PRIVITOR LA CALITATEA DE] *frate, frate să-mi fii/ Dar la noi să nu mai vii*. (Dimitriu 1999/2002 2: 1445)²⁷.

Așa cum am discutat și în cazul celorlalte funcții sintactice, pe lângă istoria derivativă a construcției supuse analizei, un interes important îl are stabilirea statului funcțional, semantic, gramatical și pragmatic, al lui **de**. În acest tipar sintactic, prepoziția își actualizează, în primul și primul rând, funcția de *tematizator*, asigurând avansarea în poziție preverbală a unui echivalent nominal, aici *adjectivul*, fenomen pragmatic a cărui repercusiune imediată este cea de ordin morfologic, anume substantivizarea adjectivului pe care îl însoțește și așază în poziție tematică, poziție puternic marcată, prin izolare fonetică și neintegrare sintactică²⁸. De asemenea, prepoziția **de** apare aici și în ipostază sintactică, ca expresie a relației sintactice de subordonare a adjectivului-circumstanțial de relație de verbul regent (Drașoveanu 1999)²⁹. Urmărind istoria generativă a adjectivului în poziție de circumstanțial de relație, credem că suntem îndreptățiți să afirmăm că, în urma reorganizării sintactice și a selectării lui **de** în poziție proclitică, are loc un transfer semantic și la nivelul elementelor relaționale. Altfel spus, prepozițiile ocurente în tiparul sintactic [**prepoziție+ adjectiv**] funcționează ca echivalente semantico-gramaticale ale conjuncțiilor subordonatoare cu specializare relativă ori absolută (cf: *în ceea ce privește faptul că* vs. *de*; *de când* vs. *de*).

Construcția sintactică de bază supusă reorganizării și al cărei rezultat este circumstanțialul de relație exprimat prin adjectiv poate avea următoarea structură bipropozițională: [**În ceea ce privește faptul/ În privința faptului că este frumoasă**]_{PC-CircRel}, [**Bianca este frumoasă, într-adevăr**]_{PM-PP.}, structură în care propoziția circumstanțială de relație este în poziție tematizată, antepusă lui **PM**. *Complexitatea constitutivă* a acestei construcții are ca sursă primară conectivul interpropozițional, conectiv care a suscitat interesul multor lingviști.

Încă odată cu apariția GLR (1963/1966), statutul grupărilor care introduc subordonata circumstanțială de relație a ridicat numeroase probleme privind încadrarea lor morfosintactică. Este vorba, în special, de îmbinările care încorporează substantivul *fapt*, cu variațiile sale flexionare (*faptul, faptului*), structuri care, în opinia autorilor, încastrează o propoziție atributivă, al cărei regent este nominalul *faptul/faptului*, iar

²⁷ Aceeași opinie apare și în GLR (I: 347, II: 193), Merlan (2001: 147), Avram (1997: 389).

²⁸ Privind statutul special al lui **de** în asemenea contexte și cumului de roluri ale acestuia, a se vedea și Feuillet (1988: 189-199, *apud* Pană Dindelegan 2003a: 155).

²⁹ Potrivit altor lingviști, acest **de** nu apare în vreuna dintre ipostazele sintactice prototipice ale prepoziției, *nici ca marcă actanțială (legând actanții/argumentele de capul de grup), nici ca purtătoare ea însăși de informație semantică (deci ca predicat logic)* (Pană Dindelegan 2003a: 154)

conectivul interpropozițional este conjuncția *că: în (ceea) ce privește faptul că, în privința/poseda faptului că, privitor la faptul că, relativ la faptul că, referitor la faptul că* (GLR II: 199, 329/321), Șerban (1970: 274) etc), încât circumstanțialul de relație din asemenea construcții se realizează doar din îmbinarea care include substantivul *faptul*, fie propozițional (*în ceea ce privește faptul, în ce privește faptul*), fie infrapropozițional, deci ca parte de propoziție (*în privința faptului, privitor/relativ/referitor la faptul*). O astfel de limitare prezintă, în opinia noastră, un singur avantaj, acela de a răspunde **principiului unicității funcțiilor în subordonare**³⁰, prin care se înțelege *imposibilitatea existenței, în dependența unui termen regent, a unui al doilea termen subordonat, construit în același fel cu unul dat* (Drașoveanu 1997: 97)³¹.

În prezentul studiu, susținem ideea, existentă deja în lucrările de specialitate³², potrivit căreia îmbinările mai sus menționate reprezintă, în româna actuală, veritabile **locuțiuni conjuncționale subordonatoare**, grupările în discuție fiind o dovadă incontestabilă a dinamicii limbii române contemporane, ale cărei cauze comune le constituie desemantizarea unora dintre cuvintele noționale din structură (aici, *privește, faptul, faptului*), împietrirea și specializarea lor pentru introducerea unui anumit tip de circumstanțial și, nu în ultimul rând, nici neglijabil, frecvența lor ridicată în cadrul stilurilor funcționale științific, oficial-administrativ și publicistic. În condițiile acceptării valorii relaționale ale acestor îmbinări, ele intră în clasa *conjuncțiilor subordonatoare cu determinare obligatorie cu specializare absolută*³³. Odată argumentat și acceptat statutul locuțional al grupărilor de tipul *în (ceea) ce privește faptul că, cât privește faptul că, referitor/privitor/relativ la faptul că*, putem configura și o istorie derivativă a circumstanțialului de relație exprimat prin tiparul **[prepoziția DE+ adjectiv]**, una simplificată, după modelul gramaticilor (neo)tradiționaliste:

I: structură bipropozițională cu structura **CRel+PP: [*În (ceea) ce privește faptul că este frumoasă*]_{PC-CRel}, [*Bianca este frumoasă, într-adevăr.*]_{PM-PP} →, stadiu primar, de adâncime, în care circumstanțialul de relație are realizare propozițională, cu verbul-predicat la modul indicativ, și ocupă, în raport cu regenta, poziție antepusă, posibil semn al tematizării forte din structura derivată finală.**

II: parcursul derivațional complex poate fi explicat, credem, prin existența unei etape secunde, în care circumstanțiala de relație se exprimă printr-o construcție (pseudo)absolută, și anume printr-o propoziție nonfinită cu centru verbal infinitival: [*În (ceea) ce privește faptul de a fi frumoasă*]_{CRel nonfinită}, [*Bianca este frumoasă, într-adevăr*]_{PP}. Acest stadiu al istoriei generative impune câteva observații, observații concretizate în coeziunile semantico-gramaticale și pragmatice specifice:

³⁰ Notăm, aici, faptul că această teză a fost formulată ilustrată și argumentată, pentru întâia oară, în cadrul *Școlii clujene de sintaxă relațională*, de către D.D. Drașoveanu, G.G. Neamțu, Ștefan Hazy, G. Gruică, Maria Vulișici Alexandrescu), idee preluată, acceptată și aplicată, astăzi, în câteva dintre tratatele academice de specialitate, precum GALR (II: 57, 68, *passim*) și GBLR. Privind aspectele normative și gramaticale ale structurii *în ceea ce privește*, a se vedea Gruică (1998: 43-44).

³¹ Pentru unele excepții, mai mult sau mai puțin aparente, a se consulta și Drașoveanu (1971, 1997) Neamțu (2010), GALR (II: 57, 68, *passim*), Pomian (2008: 315sq).

³² Vezi Dimitriu (2: 1446-1449).

³³ Vezi Dimitriu, *ibidem*: 1447.

- a. Infinitivul, ca centru de grup verbal al unei propoziții nonfinite³⁴, funcționează asemenea unui verb finit dependent, prin menținerea categoriilor verbale deictice (diateză, tranzitivitate, timp), prin capacitatea lui de a atribui roluri tematice și funcții sintactice vecinătăților, prin capacitatea de a contracta o relație cu un subiect propriu, respectiv prin contractarea contextuală a reperelor de persoană și de număr.
- b. Construcția circumstanțială cu centru verbal infinitival are caracter **pseudoabsolut**, iar nu absolut, întrucât, spre deosebire de construcțiile similare cu centru verbal gerunzial și participial, grupul verbal infinitival este integrat sintactic prin intermediul unor conective.
- c. Elementele relaționale ale construcțiilor complexe infinitivale cuprind procliza infinitivală **a**, singură sau, cel mai adesea, precedată de o prepoziție ori o locuțiune prepozițională (Pomian 2008: 97-198). Referindu-ne la realizarea sintactică aici discutată, în acest stadiu intermediar, circumstanțialul de relație exprimat printr-o construcție complexă pseudoabsolută are, în calitate de conectiv interpropozițional, un **adverbializator**, metatermen definit în opoziție cu **complementizatorul** și **relativizatorul**³⁵, prin care înțelegem *un conectiv ce introduce o propoziție subordonată circumstanțială nonrelativă*;
- d. Adverbializatorii specializați în relaționarea circumstanțialei de relație cu centru verbal infinitival au cel mai frecvent forma unor grupări (cvasi)locuționale: *cât despre a*, *vizavi de a*, *cu privire la faptul de a*, *în (ceea) ce privește faptul de a*, *din punctul de vedere al faptului de a* etc. (Pomian 2008: 196), grupări în care conjuncția **că**, din stadiul **I**, se transpune, la același nivel interpropozițional, în condițiile acceptării predicativității infinitivului și, implicit, a existenței **propoziției nonfinite**, în corespondentul său semantico-gramatical de tip prepozițional **de**;
- e. Prepoziția **de**, în calitatea sa de corespondent semantico-funcțional al conjuncției simple subordonatoare **că**, devine, la rândul-i, sursă a *complexității constitutive*, preluând, progresiv, și rolul sintactic de **integrator sintactic** al circumstanțialului de relație adjectival din structura de suprafață finală.
- f. În alți termeni, **construcția (pseudo)absolută infinitivală** reprezintă o etapă tranzitorie necesară și suficientă în vederea obținerii așa-cunoscutului **monstru sintactic** reprezentat de construcția **[DE+adjectiv]**.
- g. Se cuvine, ca observație suplimentară, relevarea faptului că, în exprimarea îngrijită, elaborată și, nu de puține ori pretențioasă/ostentativă, apelul la utilizarea **construcțiilor (pseudo)absolute infinitivale** pentru exprimarea circumstanțialului de relație este preferat, în detrimentul construcțiilor cu centru verbal la mod personal, îndeosebi în cadrul stilurilor funcționale științific și jurnalistic (*știri, discursuri politice, comentarii sportive, reportaje*).→

³⁴ Pentru expunerea detaliată și nuanțată a pozițiilor sintactice, complete și circumstanțiale, exprimate prin construcții cu centru verbal la mod nepersonal, respectiv pentru definirea conceptului de **propoziție nonfinită**, a se consulta Ionuț Pomian (2008, 2011).

³⁵ A se vedea, în acest sens, Pomian (2008: 136sq)

III: [~~În (ceea) ce privește faptul de a fi frumoasă~~]_{CircRel nonfinită} , [*Bianca este frumoasă, într-adevăr*]_{PP} → [*De frumoasă*]_{CircRel-predicație secundă}, [*Bianca este frumoasă, într-adevăr.*]_{PP} , etapă finală, la care se ajunge prin ștergerea operatorului copulativ *a fi*, reducerea grupării (cvasi)locuționale *în ceea ce privește faptul de a* la prepoziția **de**, respectiv *tematizarea forte* a grupării [], construcție interpretabilă și ca transpunere a numelui predicativ din predicatul nominal *este frumoasă* într-un *circumstanțial de relație* de tip special, fenomenalizare particulară a *predicației secunde*.

Urmărind istoriile derivative ale construcțiilor de mai sus, al căror rezultat îl reprezintă așa-zisii **monștri sintactici**, în terminologia propusă de către gramerianul D.D. Drașoveanu, promovăm ideea că prepoziția **de** funcționează cumulant în acest tipar sintactic (*i.e.* [**DE/DIN+ adjectiv**]), actualizând consecutiv/simultan patru roluri, după cum urmează:

- 1. semantic**, funcționează ca *predicat semantic*, fiind purtătoare ea însăși de informație semantică, deci aptă să atribuie roluri tematice (*Sursă, Timp, Cauză Limită*), corespondent la nivel infrapropozițional al conj/loc. conj cu specializare absolută pentru realizarea anumitor funcții sintactice; în această ipostază, prepoziția deține o trăsătură special, și anume *calitatea de a denota proprietăți ale proprietăților, și nu proprietăți ale entităților*.³⁶
- 2. morfologic**, *apare în calitate de convertor, mijloc de substantivizare a componentului predicației secunde, (adjectiv/adverb/supin), chiar dacă în substantive defectiv de unele dintre particularitățile specifice substantivelor propriu-zise;*
- 3. sintactic**, *în calitate de operator al copredicației și prepoziție-regim, deci expresie a relației sintactice care impune formei substantivizate acuzativul prepozițional (Ac₃), cu încălcarea tezei potrivit căreia, în subordonare, acordul este mai puternic decât regimul prepozițional;*
- 4. pragmatic**, *în calitate de tematizator într-o construcție de tematizare forte.*

Coroborând datele expuse *supra* cu analiza **predicației secunde** în sintaxa limbii franceze întreprinse de către Eva Havu și Michel Pierrard (2007), formulăm următoarele concluzii privind *predicația secundă și fenomenalizările acesteia* în sintaxa limbii române contemporane prin tiparul [**prepoziție+adjectiv**]:

- în plan **predicațional**, construcțiile sintactice de tip [**prepoziție+adjectiv**] au un rol *indicativ* în acceptarea statutului *predicativ/propredicativ* (de **predicate secundare**) al segmentelor implicate;
- în plan **pragmatic**, poziția elementului sintactic dislocat ocupă un loc central în ce privește organizarea informației furnizate de către predicatul secundar (*i.e.* **tematizarea forte**);
- în plan **interpretativ**, poziția elementului sintactic dislocat deține rol orientativ în interpretarea raportului instituit între cele două predicații
- În cazul unor așa-zisi **monștri sintactici** aici analizați, apariția lor în poziție postverbală, iar nu întotdeauna în poziție frontală, de tematizare forte, permite suprimarea prepoziției-regim **de/din**, situație care implică însă o nouă reorganizare sintactică, cu efect imediat în plan gramatical. Este cazul circumstanțialului de timp și al circumstanțialului de cauză, care, plasate în poziție postverbală și prin pierderea din structură a lui **de**, nu mai funcționează în clasa de substituție a circumstanțialelor, ci a

³⁶ V. GALR (2008 II: 242).

predicativului suplimentar, cu menținerea, în mod implicit, a statutului de adjectiv. Compară: *a plecat [de nervoasă]*_{CircCauză} / *a plecat [nervoasă]*_{PS} sau *o știu [de mică]*_{CircTimp} / *o știu [mică]*³⁷_{PS}. **Observație complementară:** Potrivit GLR, Avram, GALR (I: 618, II: passim), GBLR, de unde am și preluat exemplele de mai jos, adjectivul apare, *sporadic și accidental* [s.n.], încorporat într-un grup prepozițional, în realizarea altor poziții sintactice, anume în construcții cu *prepoziții/locuțiuni prepoziționale* (*de, ca, decât, drept, în loc de, afară de, pe lângă*), elementele relaționale actualizându-și rolul de **operatori ai copredicației: complement prepozițional** (*Din galbenă, substanța s-a făcut roșie la soare*); **predicativ suplimentar** (*Te consider ca prepoziție a calității apt pentru a face armata. Îl știu de prepoziție a calității viclean. Hainele le are ca prep comparativă noi. Vorbește ca prep comparativă bolnavă. O văd drept prep a calității cea mai pregătită*); **complement comparativ** (*După bătaia primită, băiatul era mai mult mort decât viu*); **circumstanțial opozițional** (*În loc de roșii, merele erau maronii. În loc de albe, rufețele erau gri.*); **circumstanțial de relație** (*De fudulă, n-o întrece nimeni*); **circumstanțial cumulativ** (*Pe lângă leneșă, fata mai era și mincinoasă. Afară de albastre, a cumpărat și (șosete) verzi.*); **circumstanțial de excepție** (*Brânza nu-mi place altfel decât dulce*³⁸. *Afară de albe, a cumpărat toate culorile.*). Considerăm că, și în asemenea contexte, rare în exprimare, prepoziția/locuțiunea prepozițională care regizează un adjectiv cu diverse funcții sintactice funcționează în calitate de marcă a conversiunii, catalizând glisarea adjectivelor în clasa lexico-gramaticală a substantivului. Semn al conversiunii acestor adjective îl reprezintă și posibilitatea substituirii lor prin substantive propriu-zise ori posibilitatea inserării/recuperării/subînțelegerii/combinării unui nominal alături de forma adjectivală: *pe lângă fată leneșă, mai era și mincinoasă.. Te consider ca bărbat apt pentru a face armata. Afară de șosete albastre, a cumpărat și (șosete) verzi.*

2.5. În rândul fenomenalizărilor **monștrilor sintactici**, D.D. Drașoveanu (1999) include și **atributul adjectival numeral** din enunțuri ca: *Gardul este înalt de peste doi metri. Casa lor era veche de peste două secole.*

În enunțul *Gardul este înalt de peste doi metri.*, construcția sintactică complexă are configurația: **[prepoziție (de) + prepoziție (peste) + numeral cardinal cu valoare adjectivală (doi) + substantiv (metri)]**, structură care nu intră sub incidența

³⁷În GALR, în capitolul dedicat organizării informaționale a enunțului, se face referire exclusiv la realizarea prin adjectiv a circumstanțialelor de relație și de cauză, după cum urmează: **Adjectivul** – *nume predicativ admite, tematizat, un număr restrains de determinative, din clasa circumstanțialelor de relație și de cauză (De frumoasă, e frumoasă, nimic de zis. De bună la suflet, s-ar putea să fie bună, păcat că nu știe să se poarte. (?) De priceput la mașini și la calculatoare, a devenit priceput de-abia la bătrânețe. A murit de bolnav ce era.)* (II: 916). Reținem, de asemenea, că, izolat, cu excepția numelui predicativ, foarte puține funcții sintactice admit fenomenul tematizării forte (*De tristă, am mai văzut-o [tristă]*_{predicativ suplimentar} . *De repede, lucrează [repede]*_{circumstanțial de mod} , *nimic de zis.*) și, foarte rar, tematizarea sintactică prin *de* poate viza un constituent al unei subordonate, traversând nivele multiple de regentă (*De convins, nu credea să-și amintească a-l fi putut vreodată convinge de ceva. De invidioasă, n-ar trebui să-ți spun eu că n-ai voie să te arăți invidioasă.*) (GALR II: 916).

³⁸ Exemplu preluat din GALR (I: 168), unde, în opinia noastră, avem de-a face mai degrabă cu o construcție complexă exceptivă decât cu un circumstanțial de excepție, teorie pe care o susținem și în cazul comparativului, respectiv a circumstanțialelor cumulativ și opozițional. Pentru detalii, a se consulta Ionuț Pomian (2008: Partea a III-a.).

fenomenalizării *predicației secunde*, deci nu constituie un așa-zis **monstru sintactic**, întrucât analiza gramaticală nu impune apelul la relevarea transformărilor care au stat la baza acesteia, decât în condițiile în care grupurile prepoziționale, aici două (*de metri, peste doi*), sunt analizate din perspectiva gramaticii generative. Urmând modelul de analiză promovat în gramaticile (neo)tradiționaliste, dar și cel propus în actualele gramatici academice³⁹, interpretarea construcției în discuție relevă de la prima vedere existența a două poziții sintactice distincte, și anume un **complement circumstanțial de mod de măsură/ circumstanțial cantitativ (*de peste metri*)**, respectiv un **atribut adjectival/ atribut adjectival numeral (*doi*)**. Cum este firesc și admis în cvasiunanimitate, realizarea sintactică exprimată printr-un grup nominal are întâietate în delimitarea și analiza gramaticală⁴⁰.

În realitate, ne aflăm, aici, în prezența a două funcții sintactice distincte, cu regenți diferiți: pe de o parte, avem un *circumstanțial cantitativ* exprimat printr-un substantiv în Ac₃ (*de metri*), complinire facultativă a adjectivului- nume predicativ *înalt*, și un *atribut adjectival numeral (*doi*)*, modificador al centrului nominal, căruia îi restrânge sfera semantică, introducând o nouă componentă semantică, utilă identificării referentului reprezentat de acesta (de nominal), aici *componenta cantitativă*, adjunctul preluând, prin acord gramatical, categoriile de gen, număr și caz ale regentului (deci masculin, plural, Ac₂). În ce privește prepoziția *peste*, aceasta participă, aici, în calitate de **semiadverb** (GALR I: 630), iar nu ca element de relație, în urma modificărilor semantico-sintactice dobândite contextual; mai exact, rolul lui *peste* este numai și numai acela de a exprima aproximarea, similar lui *la* ori *sub* (*Ardeii costă la / peste / sub 5 lei. La nunta noastră s-au strâns la / peste / sub 100 000*). Tot contextual se exprimă și asocierile mai multor prepoziții ori ale unor prepoziții și adverbe, care, însoțind un numeral ori un *circumstanțial cantitativ* au rolul de a exprima aproximația numerică: *Eram la vreo douăzeci toți Se estimează o reducere de sub 10%. S-au strâns până la 200 de semnături. Gardul era înalt de peste doi metri.*

3. Concluzii:

1.1. Conceptul de **predicație secundă**, concept datând, în literatura de specialitate, încă din anii '80 (Mélis), implică, în primul rând, instaurarea unei legături predicative de tip atributiv între un predicat superior, regizant/regizor, și un constituent semantico-sintactic periferic în raport cu structura argumentală a enunțului, formă verbal nonfinită,

³⁹ Ne referim aici la modelele de analiză din GALR (2005/2008) și GBLR (2010).

⁴⁰ Totuși, în GALR (II: 544sq), în descrierea realizărilor circumstanțialului cantitativ prin grup prepozițional, se statuează că, în analiză, se va opera cu conceptul de *cantitativ de măsură*, poziția sintactică înglobând toți componenții grupului: **prepoziție + numeral** (sau un substitut nehotărât, adjectiv sau – mai rar – articol nehotărât, sau adjectiv interogativ ori relativ) + **substantiv**. Dacă privim lucrurile astfel înseamnă că întreaga construcție sintactică de mai sus (*de peste doi metri*) funcționează unitar, ca structură specifică exprimării *circumstanțialului de măsură*. O asemenea abordare prezintă însă o serie de curențe deloc neglijabile, cum ar fi: existența, în limitele aceleiași structuri gramaticale, a două grupuri sintactice, unul nominal și unul adjectival, primul fiind, în același timp, integrat/incorporat într-un grup prepozițional (aici, *de peste metri* și *doi*), respectiv gradul înalt de coeziune și dependență semantico-sintactico-discursivă dintre substantiv și adjectivul numeral acordat în gen, număr și caz.

grup nominal/adjectival/adverbial facultativ, integrat, între cei doi termeni ai copredicației instaurându-se o relație sintactică specifică, explicabilă prin reorganizarea sintactică a unei construcții primare bipropoziționale, alcătuite dintr-o propoziție matrice (**PM**), cel mai adesea o principală și o propoziție constitutivă (**PC**), principală ori subordonată.

1.2. Sistematizate, cele mai frecvente fenomenalizări ale *predicației secunde* în limba română, sunt **apozitia, predicativul suplimentar, construcțiile detașate/izolate, grupările [prepoziție+ adjectiv] și formele verbale nepersonale în majoritatea aparițiilor lor**, ale căror trăsături comune le reprezintă, pe de o parte, structura bipropozițională a construcțiilor de bază (**PM+PC**), iar, pe de altă parte, poziția periferică, de constituent semantico-sintactic facultativ a **predicativului secundar**.

1.3. În privința grupărilor [**prepoziție+adjectiv**] aici analizate, împărtășim opinia din **GALR, GBLR** și din alte studii dedicate **predicației secunde**, potrivit cărora adjectivul funcționează ca **predicate secundare** în diverse poziții sintactice, oricum reduse ca număr (*complement prepozițional, circumstanțial de timp, circumstanțial de cauză și circumstanțial de relație, (?) atribut adjectival numeral*)

1.4. Adjectivul din aceste construcții sintactice complexe suferă o schimbare de statut morfosintactic, glisând spre clasa lexico-gramaticală a substantivului substituit, apariția prepoziției fiind condiția obligatorie și semnul conversiunii, chiar dacă o **CONVERSIUNE NEMARCATĂ**, cu amendamentul că cercetătorul trebuie să evite în permanență confundarea structurii sintactice primare (baza derivațională) cu structura derivată, de suprafață⁴¹.

1.5. Prepoziția atașată adjectivului din construcțiile complexe [**prepoziție+ adjectiv**] are statut cumulativ, îndeplinind rol cvadruplu⁴²:

1.5.1. semantic, *ca predicat semantic, indicator al funcției și atributor de roluri tematice;*

1.5.2. morfologic, *este mijloc de conversiune a adjectivului în substantiv;*

1.5.3. sintactic, *funcționează, simultan ca operator al copredicației în înțelesul dat de Cadiot (2000) și ca element relațional.*

1.5.4. pragmatic, *este un tematizator.*

Bibliografie:

Avram, Mioara, 2007, *Studii de sintaxă a limbii române*, București: Editura Academiei Române.

Cadiot, Pierre, 2000, « La préposition comme connecteur et la prédication seconde », în *Langue française*, nr. 127, p. 112-125. Paris: Larousse.

⁴¹ În acest sens, G.G. Neamțu (1986: 104) consemnează: **1.** Structura primară este cea ale cărei componente **nu permit (și nu au)** o istorie derivativă, sunt adică elemente de bază, care în structura de suprafață nu rezultă printr-o operație de transformare. **2.** Structura derivată, dimpotrivă, provine dintr-un cuplu de structuri prin *comprimarea* unor elemente, implicând adică o operație de transformare. Analiza detaliată a acestor fenomene gramaticale constituie obiectul fundamental de cercetare al gramaticilor de tip **generativ-transformațional**, al căror promotor a fost Naom Chomsky, modele regăsite și în lingvistica românească, începând cu deceniul șapte al secolului trecut, la Emanuel Vasiliu, Sanda Golopenția Eretescu și Gabriela Pană Dindelegan.

⁴² Vezi și *supra*

- Chiorean, Luminița, 2009, „Construcții cu prepoziție: una sau două funcții sintactice?”, în G. G. Neamțu, Ștefan Gencărau, Adrian Chircu(coord), *Limba română: abordări tradiționale și moderne*. Colocviu internațional (2007; Cluj-Napoca), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, pp. 51-63.
- DER, 2007, Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Ediție îngrijită și tradusă din limba spaniolă, de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin*, București: SAECULUM I.O.
- Dimitriu, Corneliu, 1999/2002, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. 1-2, Iași: Institutul European.
- DL, 1973, *Dictionnaire de linguistique*, (Jean Dubois et alii), Paris: Librairie Larousse.
- Drașoveanu, D.D., 1974, *Sensul relațional și expresia lui în limba română*, Rezumatul tezei de doctorat, Cluj-Napoca.
- Drașoveanu, D.D., 1997, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca: Clusium.
- Drașoveanu, D.D., 1999, *Curs de sintaxa limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca în anul universitar 1999-2000.
- DȘL, 2001, *Dicționar de științe ale limbii*, București: Nemira.
- ELR, 2001, *Enciclopedia limbii române*, coordinator: Marius Sala, București: Univers Enciclopedic.
- Florea, Ligia Stela, 2008, *Prédication seconde, complexité constitutive et limites de la phrase simple*, în SCL, anul LIX, nr. 1, pp: 93-108.
- Furukawa, Naoyo, 1996, *Grammaire de la prédication seconde*, Paris: Duculot.
- GALR, 2005/2008, *Gramatica limbii române*, vol I: Cuvântul, vol II: Enunțul, coordonator: Valeria Guțu Romalo, București: Editura Academiei Române.
- GBLR, 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, coordinator: Gabriela Pană Dindelegan, București: Univers Enciclopedic Gold.
- Havu, Eva, Pierrard, Michel, 2007, *Détachement et prédication seconde*, în Neuphilologische Mitteilungen 4 CVIII, pp. 729-742.
- Hazy, Ștefan, 1997, *Predicativitatea: determinare contextuală analitică*, Cluj-Napoca: Dacia.
- Mélis, L, (éd), 1988, *La prédication seconde*, în *Travaux de linguistique*, nr. 17. Paris.
- Neamțu, G.G., 1986, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Neamțu, G.G., 2003/2004, *Observații pe marginea grupării „prepoziție + adjectiv” în română*, în Conviețuirea. Revista românilor din Seghedin, Anul 7, nr. 3-4 (2003); anul 8, nr. 1-4 (2004), p. 141-148.
- Neamțu, G.G., 2007, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și...distincții*, ediția a II-a revăzută, adăugită și îmbunătățită, Pitești: Paralela 45.
- Neamțu, G.G., 2010, *Curs de morfologie și sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca în anul universitar 2009-2010.
- Pană-Dindelegan, Gabriela, 1994, *Teorie și analiză gramaticală*, ediția a II-a, București: Coresi.

- Pană-Dindelegan, Gabriela, 2003a, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, București: Humanitas Educațional.
- Pană-Dindelegan, Gabriela, 2003b, *Aspecte ale substantivizării în româna actuală. Forme de manifestare a substantivizării adjectivului*, în volumul “*Aspecte ale dinamicii limbii române actuale (II)*”, Editura Universității București.
- Pomian, Ionuț, 2008, *Construcții complexe în sintaxa limbii române*, Pitești: Paralela 45.
- Pomian, Ionuț, 2011, *Dinamica unor structure gramaticale. Cu un set de teste didactice*, Pitești: Paralela 45.
- Secrieru, Mihaela, 2001, *Cumulul de funcții în limba română (elementul predicativ suplimentar)*, Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza.
- Secrieru, Mihaela, 2007, *Nivelul sintactic al limbii române*, Ediția a II-a revăzută și completată, Iași: SEDCOM LIBRIS.
- Șerban, Vasile, 1970, *Sintaxa limbii române. Curs practice*, Ediția a II-a revizuită și completată. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Tesnière, L., *Éléments de syntaxe structural*, Paris: Klincksieck, 1959; ed. 2, 1965.
- Vulișici Alexandrescu, Maria, 1995, *Sintaxa limbii române*, Oradea: Editura Imprimeriei de Vest.